

Sid 5 eller 3

Och länsman var i Larstorp för att få slut på eländet, men lyckades ej.

Edvikens tjäroljefabrik

Tjärbruket tillverkade tjära, tjärolja, beck, terpentin och smideskol. De färdiga produkterna levererades i tunnor till Älgårås järnvägsstation eller till Forsvik. Driften nedlades 1919.

Pelaras vid Hamburg

Populus tremula erecta = upprätt = ursvenskt träd. Den första pelaraspn började växa omkring 1840 vid källaren på torpet Långemossen Stora Höghult i Älgårås, förmodligen frö från vanlig asp. Den har endast hanblommor och kan ej fortplanta sig genom frö utan endast genom rotskott. På 1880-talet blev den känd bland botanister genom komminister Lundberg i Älgårås.

Sid 9

Han hade ett sjätte sinne, ty han kunde se fördolda saker, som ingen annan kunde se, bl a mötte han likfärder, samt annat s k okulta ting. Vid ett tillfälle mötte han en tomte i Pinne-liderna... (Han bodde i det hus, som Algot Eriksson sedan ägde)

Berghaga

Bebott till omkring 1915. 5-6 tunnland. Källare under huset. Pärön ympat på oxel. Algot Erikssons föräldrahem. De var de sista som bodde här. De hade kor som dragare. Före dem bodde här avskedade soldaten Hultman, han var enögd, ögat utstucket av den trollkunnige Stenbocken vid Bölet. Hultman flyttade till Habelsbolet och Eriksson hit. De bytte således.

Lars-Petters

Låg vid skolvägen mellan Djupviken och Lindhult. Stugan var byggd i vinkel, 6 m lång. Här bodde troligen tidigare Moa-Karl, vilken var smed. Han gjorde stocklås.

Lars-Petter bodde här sedan han blivit ensam. Tidigare bodde han i "Alma". Han arrenderade marken utav Ester i Lindberga på 50 år. Han odlade upp jorden och hade en ko. Han bröt upp stubbar och brände till tjära vid Djupviken. Han gjorde träsaker som han gav bort. Han var ett original, som trodde på både trolldom och spöken. Han läste bibeln högt och citerade den på sitt mustiga sätt. Då han varit och handlat i Lindhults handel en höstdag 1918 gick han på kvällen vilse och frös ihjäl i skogen. Rop hördes till Lindhult. Huset flyttades till Älgårås, av timret byggdes ett bankhus.

Lotta i Berghagen

Lotta var sömmerska. Hon sydde bl a skjortor för 25 öre styck. Hon stickade även strumpor. Hon var mycket krokryggig, kunde ej gå till affären. Hon hade 5 kr i månaden i fattighjälp. Lars-Petter hjälpte henne med ved- och vattenhämtning.

Djupviken (Lindberga 1:6)

Hemmanet har troligen avsöndrats från en av Lindbergagårdarna 1822. Då uppfördes förmodligen det gamla huset. Det låg 200 m sydväst från den nuvarande byggnaden, som uppfördes omkring 1870. En stuga låg öster om nuvarande huset. Den flyttades ut till Skaga kyrkväg, Ullas stuga. Det finns en tjärgrav vid Djupviken.

Hurres

Här bodde Hurres-Märta. Hon brände brännvin och höll krog. Huset är flyttat till Skräddarstan. Till Hurres hörde två små åkerlappar, får var de enda husdjuren.

Hurrabäcken

Gräns för byarna Skagen, Gullebolet och Lindberga.

Kvarnstugan

Den låg på Skagens samfällda mark och var torp till fyra gårdar i Skagen. Här bodde skomakaren Glutten och hans Maja. Han gjorde dagsverk på gårdarna.

Pinneliderna

Pinne = dålig skog.

”Gud hjälpe oss för Pinneliderna över åsa där slänger det”.

Svältingen

Sjön har avflöde till både Hurrabäcken och Äspeviken.

Fornlämningar i Skaga rote

Fasta fornlämningar saknas helt. De som sannolikt funnits är bortodlade. Sydost om Tolsjöhult finns två gravfält. Vid Gullebolet finns en stor flat sten, som benämns ”Hästasten”. Den omtalas av prosten Fredrik Ådahl 1786.

Lösfynd i Skaga rote

En smalnackig, bredeggad stenyxa av grönsten påträffades av Erik Eriksson i Gullebolet vid omläggning av trossbotten i boningshuset. Paul Johansson i Hultet fann en skafthålsyxa av grönsten vid harvning på en igenvuxen åkerlycka på Skagens mark vid bäcken, som bildar gräns mot Gullebolet. Rupert Gustafsson fann en skadad skafthålsyxa i ett åkerröse nordväst om gården i Skagen.

Skaga kapell

Kapellet revs 1826. En minnessten restes 1919. Klockstapeln invigdes 1957. Kapellet invigdes 1960 och 25-årsjubileum firades vid den traditionella friluftsgudstjänsten midsommardagen 1985.

I samband med att ett äldre bostadshus i Skagen revs på 1930-talet påträffades en mellanvägg bestående av plankor (stavar) från den 1826 rivna Skaga stavkyrka. Sommaren 1985 (1980?) utförde dendrokronolog Alf Bråthen från Trollhättan en dendrokronologisk undersökning av dessa stavar.

Dendrokronologi är en dateringsmetod, där årsringarnas täthet i träd används för att komma fram till en datering.

En årsring består av två skikt, ett inre ljusare som tillkommit under våren och ett yttre mörkare som visar tillväxten under sommaren. Metoden bygger på det förhållandet att årsringarna blir olika tjocka beroende på sommarklimatet.

Alf Bråthen är mycket försiktig i sitt skriftliga utlåtande om stavarna från Skaga.

Han säger dock att med stöd av det fåtal ledtrådar till datering, som erhållits, kan man med en försiktig tolkning förmoda att Skaga gamla stavkyrka uppfördes 1147 eller något år senare. År 1147 som byggnadsår verkar mycket rimligt med tanke på att detta var den stora kyrkobyggnadsperioden i Västergötland.

Gunnar Klippås

Sid 5

På Klinten

Byggdes i början av 1930-talet ett utsiktstorn. Här fanns även en kaféörelse.

I Lindberga

Bodde på sin tid en hemmansägare som kallades "Karl-Ors-Frans". Han hade ett sjätte sinne, han kunde se fördolda saker, som ingen annan kunde se. Bl a mötte han likfärder samt andra s k okulta ting. Vid ett tillfälle mötte han en tomte i Pinneliderna.

Berghaga

Bebott till omkring 1915. Huset revs omkring 1920-25. Det var jordgolv i köket och källare under huset. Arealen var 5-6 tunnland. Soldaten Hultman bodde här. Han var enögd. Ögat hade blivit utstucket av den trollkunnige Stenbocken vid Bölet.

Lindhults kyrkväg

Pastor Adam Nordlander i Ullervad var född i Udenäs skogstrakter 1789. Han skriver: I min ungdom fanns ingen väg genom Udenäs uppåt Närke, ej ens till Skagens kapell. Det var gångstigar genom skogen och spänger av stockar över de talrika vattendragen. Man måste gå toll fots. Klövning förekom då oftast 5 personer färdades med en häst, en red turvis och fyra var alltid gående.

Gamla missionshuset

Byggnaden var tidigare snickarbod. En minnestavla finns uppsatt med texten: Här stod Lindhults missionshus åren 1878-1908.

Invigda: Gamla 30/5 1878, Nya 1912.

Lokal för Lindhults småskola åren 1897-1908.

Herrens fruktan är begynnelsen till kunskap. Ordspr. 1:7.

Liljes

Här bodde en gammal soldat som hette Lilja.

Den nuvarande landsvägen

Byggdes 1903-1905.

Enligt Kongl. Majts Befallningshafares förordning av år 1887 skulle undersökning och förslag upprättas i och för väganläggningen.

Ett förslag till om- och nybyggnad av vägen mellan Beatebergs sockengräns – Udenäs – Hallerudssund samt mellan Havsmon – Bocksjö – Igelbäcken upprättades 1890. Otrafikabla vägdelar var sträckorna Sannum – Brosundet (en färja fanns där redan 1890) och Råsa – Hallerudssund. Vägbredden skulle bli 5 m.

Hallerudsbron skulle enligt förslaget byggas av timmer med tre spann. Det största med 8 m spannvidd och två spann med 3,9 m spannvidd. Den var kostnadsberäknad till 3900 kr.

Bönderna i trakten ställde mark gratis till förfogande till vägen.

Den första skolundervisningen

I roten hölls i gårdarna av "ambulerande skolläraren" Karl Magnus Settergren. Han var född i Kleven Sättra 1815, död 1900. Han hade som barn gått i Christine skola. Han betecknades som "vanför". En tid var han även dräng i Skagen. Han anlätades för allahanda skrivgöromål.

Då Lindhults första skolor byggdes omkring 1860 blev han dess förste skolmästare.

I ett och samma rum undervisades 100 barn. Skolbyggnaden låg något norr om den nuvarande. Den innehöll även en kammare för skolmästaren.

År 1881 uppfördes den nuvarande skolbyggnaden. Den upphörde att vara skola 1959.

År 1897 inrättades en särskild småskoleavdelning. Som skolsal användes då gamla missionshuset. En lärarinna anställdes. Småskolan flyttades till det nuvarande missionshuset, då det byggdes 1907.

Skolbyggnaden ombyggdes 1921 så att lärarbostaden blev klassrum för småskolan.

Den intilliggande lärarbostaden uppfördes 1922-23.

Läraren Rudolf Magnusson ristade 1926 en runrad i en av berghällarna.

RUNA RISTA RM

1926 RABI TIKR ÞAR

SUN SI RUNUM

ÞIM SUN R R

Runorna ristade Rudolf Magnusson 1926. Råde den man som runvis är de runor som Rudolf ristad.

Inskriftens versifierade slut har hämtats från Ågestastenen (U729) i Löts socken i Uppland.

Isräfflor

Finns i rundhällarna, som har stöt- och läsida.

Tibast

Växer på slänten bakom skolan.

Lindhult

Byn ligger på en isälvsås = drumlin, liksom Skagen, Hallerud och Bredebolet. Det är självdränerande mark.

Första delen av namnet är trädnamnet lind, andra delen är fornsvenskans holt, som betyder skog eller skogsdunge. Byn är känd från 1617 i samband med Älvsborgs lösen. Den benämndes då kronotomten Lijnhultt. Senare kallades den Lindehult.

Från 1632 disponeras arrendet av militärväsendet till 1652 då det benämns hästehemman. 1664 doneras det till kungliga rådet landshövding, hovrättsråd mm Tord Bonde. Denne innehade sätesgården Tordsberg (Fimmerastad) i Fägre.

I samband med Karl XI:s reduktion 1684 dras Lindhult åter in till Kronan. Lindhult blir augementhemman under livregementet och Ryttmästaren Herr Erich Salfälts kompani.

Augementhemman = Arrendet från detta kronohemman utgjorde bidrag till en hemmansägare som åtagit sig att till kavalleriet uppsätta och underhålla häst och kor.

1697 har Lindhult ökat i storlek till ½ kronohemman och bebos av två åbor. (Åbo = kronogårdsarrendator med ärftlig besittningsrätt).

Endast två av arrendatorerna från 1600-talet är kända till namnet. Den första är Klemmeth och den andre är Nils Törsson och hans hustru Elin. Kronan säljer senare gårdarna till skattehemman = självägande bönder.

På 1700-talet fanns på hemmanet Lindhult en man som ensam skjutit 32 björnar. Han avled 1765. Han omnämns i domböckerna i samband med utbetalning av skottpengar.

Storskiftet genomfördes 1805.

Inget enskifte har förekommit. Vid laga skiftet 1861 av inägorna bestod byn sannolikt av åtta gårdar. Dessa låg väl samlade. Det fanns några torp samt några självägda småställen och backstugor.

Vid kyrkstämman 1884 antogs en plan för kyrkobyggnad i Undenäs församling. I Lindhult skulle byggas en kyrka senast 1898.

Missionshuset byggdes 1907.

Lindhults affär

byggd 1912. Upphörde 1963.

Ranes

(=Oden). Det äldsta huset i roten.

Bastes

Har varit affär. Revs på 1950-talet.

Karlstorp

Liden

Huset är från 1800-talets slut. Flygeln är äldre. Gården ägs nu av femte generationen.

Gunnar Klippås

Sägner berättar att på Mjölmarbacken vid vägen mellan Edet och Bolltorp har det en gång legat ett slott. Det växer tre almar där nu.

Högsås

Denna gård tillhör Edet. Ekonomibyggnaderna är rivna och visthusboden flyttad till Edet.

Bolltorp

Dagsverkstorp till Sätra. Huset byggt på 1880-talet. Namngivet efter en soldat Boll. I huset har varit affär. Torpet är friköpt. Enligt sägner är en skatt nedgrävd söder om ladugården.

Piskås

Dagsverkstorp till Sätra Bruk.

Diabas

Ca 100 m öster om Piskås består berggrunden av diabas.

Mossatallen

Trädet är beryktat för att kunna bota sjukdomar. Den person som har ont i leder, nacke, tänder eller besvär av bölder gnor med en pinne på det onda stället på kroppen. Pinnen sätts sen in i trädets bark och "värken" går över till trädet.

Mossen

Dagsverkstorp till Sätra. En stenxya är funnen i backen där tallen står.

Hultet

Kommer av fornsvenska ordet "holt" som betyder skog eller skogsdunge. Gården är känd från 1696. Laga skifte gjordes 1848-50. Byn bestod då av flera gårdar och det bodde 50 personer här plus tjänstefolk.

Lindhults by

Byn ligger på en isälvsås = drumlin liksom Skagen, Hallerud och Bredebolet. Isälvsåsen är självdränerande mark.

Lind = träd

Hult = fornsvenskans skog

Lindeskog = Lindhult.

Byn är känd från 1617 i samband med skatten till Älvsborgs lösen.

På 1700-talet fanns på hemmanet Lindhult en man som skjutit 32 björnar.

Vid enskiftet på 1860-talet bestod byn av åtta gårdar. Vid kyrkostämman 1884 antogs en plan för kyrkobygget i Unddenäs. 1898 skulle byggas en kyrka i Lindhult. Det blev ej så.

Skolan i Lindhult

Första skolhuset byggdes omkring 1860. Det var över 100 barn i samma skolsal.

Lindhults folkskola

Byggdes 1881. År 1897 inrättades särskild småskoleavdelning i roten. 1959 upphörde skolan.

Runinristningen vid Lindhults skola

Runorna ristade R(udolf) M(agnusson) 1926.

"Råde den man som runvis är de runor som R(udolf) r(istat)"

Gamla missionshuset

Användes som missionshus 1878-1908, som småskola 1897-1908.

Nya missionshuset

Byggdes 1907.

Landsvägen

Byggdes de första åren på 1900-talet.

Ranes

Det äldsta huset i Skaga rote.

Bastes

Husen är rivna. Här har varit affär.

Karlstorp

Huset är rivet.

Diabasgångar som följer östra gränsen av västsvenska gnejsområdet. Mellan Hultet och Hovet finns 7 diabasgångar, de går i N – S riktning.

Mösundet

Är ett smalt sund i Edsån. Mitt i sundet ligger en liten holme ”Mårten tuva”.

På en karta från 1695 anges kronoallmänningen Fägre mos östra gräns till ”Morten tuvas För med krönt sten” samt Sundsröret vid Hallerudssund.

Larstorp

Var torp till Edet. Husen revs på 1940-talet. På 1880-talet skedde underliga saker här.

Övernaturliga krafter flyttade möblerna, brödet kastades ut och den nykardade ullen flög upp i trädkronorna. Både präst

Högra flygeln från Bastes,. Vänstra flygeln från Sörhulta. Garaget = Skagabyggets tvättstuga. Charlotta som bodde här var född i Liseshemmanet.

Åhmans

Banvaktarstuga från Älgårås flyttades hit på 1970-talet.

Skagen

Byn var även före laga skiftet 1871 och 1877 delad i två delar: Nol-Skagen och Sör-Skagen.

Rupert Gustafssons

I en mellanvägg i det gamla huset fanns stavar från Skaga gamla kyrka. Under tröskeln till det gamla stallet låg en flaska med stål, svinbortst och ister.

Sandviken

Byggt 1880 1924.

Handels-Maja

Skräddarstan

Var tydligen byns tå (samfälld mark). Här fick hantverkare och andra obesuttna slå sig ned.

Bråten

Torp. Oskar Borg var den siste bofaste på detta torp.

Antonsgranen

Omkrets 3,07 m, höjd 33 m. Granen utgör riktmärke för fiskare.

Sägner om ”Sjöjungfrun och barnet som värmdes sig vid fiskarens eld”. Se Hova-Älgårås-boken.

Drota- Skaganäs

Drota och Skaga var döttrar till Ramunder – se häftet ”Skaga kapell”.

Huvudbyggnaden är från Halna. Högra flygeln från Bastes. Vänstra flygeln från Sörhulta.

Garaget = Skagabyggets tvättstuga.

Charlotta som bodde här var född i Liteshemmanet.

”Moda stuga”

Den 56-årige avskedade soldaten Isak Modig hade med hjälp av sin bror Elias Sättermann timrat en stuga ¼ mil nordväst från Skagen efter löfte från Olof Persson i Skagen. Olofs far hade under sin livstid odlat upp en av de båda lyckorna på samfälld skog. Två av bönderna i Sör-Skagen är förbittrade på soldat Modig och hans hus.

1791 brinner huset ner.

De båda bönderna åtalas. Bönderna försökte stämna vittnet Olof för mened och vårdslöshet med eld vid svedje, varav branden skulle ha uppkommit. Detta ogillades av rätten.

Efter två års rättegång föll domen.....

De får ersätta stugan, hälften var, betala rättegångskostnaderna med 3 Rdr, 16 skilling och resekostnaderna med 8 Rdr 16 skilling.

Hovrätten skulle pröva domen. Familjen Modig var redan hårt drabbad. En ung dotter hade drunknat. 1790 hade bönderna sålt den stuga, som Isak Modig tidigare byggt, han hade också fått avsked som soldat.

Kröckers

Den siste som satt i stocken från denna trakt, bodde här.

Perstorp

Anna Stinas

Per Oskar

Sandviken

Byggt 1880, ladugården 1924.

HandelsMaja

Skagen

Skagen kommer av svenska dialektala ordet SKAGA = UDDE. Under medeltiden (före reformationen) utgjordes möjligen Skaga rote en egen socken eller kapellförsamling.

Gården omskrivs första gången i Skara stifts jordebok år 1540.

Denna jordebok upprättades på befallning av Gustav Vasa för att han skulle kunna förbereda sin indragning av överflödigt kyrkogods till kronan.

Så sker även med Skagen, men först efter 1610. År 1540 bodde en man vid namn Torsten i Skagen. Han omnämns som landboer på gården.

1610 står gården öde. Det tycks ha rått svåra tider i Undenäs.

Inte mindre än 11 gårdar stod öde.

År 1628 kom fältpprästen Anders Petri till Skagen. Han predikade i kyrkan varje helgdag.

Herr Björn bodde också i Skagen vid denna tid. Han var också präst.

1696 drogs Skagen in till kronan.

Kronan sålde så småningom Skagen till självägande bönder.

Vid denna tid kom de första människorna hit. De kom paddlande mellan öarna i sina primitiva skinn- eller stockkanoter. De var fiskare eller jägare.

Först under järnåldern började människorna bli bofasta här och bedriva svedjejordbruk.

Allt eftersom landhöjningen fortskred täpptes sunden mot Unden till och sjön blev en insjö.

Det bestod av hornsimpa, röding och nors, som finns i Unden, är en kvarleva sen den tid sjön var en del av Yoldiahavet.

Högsta marina gränsen ligger 4 m över Valsjöarnas vattenyta. Marken kring sjöarna består huvudsakligen av svallgrus, dvs av havet bearbetat morängrus.

Vid **Lilla Valsjön** låg två små ställen **Sjöfallet** och **Klintås**. Båda var torp. Vid Klintås har hittats en mycket välgjord flintdolk.

Predikan Hedlund i Nylandsdal harr "förbannat" gräset på en fläck utanför köksdörren.

Bergen i Lindberga består huvudsakligen av grönsten (=amfibolit), vilket ger upphov till en rik växtlighet, såsom tibast, trolldruva, olvon, stinknäva, skogsvicker, stor blålocka bl a. På bergets norra del finns en liten gruva. Grönstenen användes förr som mursten till spisar och rökgångar.

Pastor Adam Nordlander i Ullervad var född i Undenäs 1789. Han skriver om denna väg: "I min ungdom fanns ingen väg genom Undenäs uppåt Närke, ja ej ens till Skagens kapell, blott gångstigar genom skogen och spänger av stockar över de talrika vattendragen. Till fots måste man gå."

Lilla Valsjöns utlopp

Vid bron lär ha legat en vattensåg.

En ångsåg låg här.

Ån rinner förbi Tolsjöhult till Lilla Karssjön, Lillesjön, Stora Karssjön och ut i Lumman, ett av Undens båda utlopp.

Tolsjö, Tolsjöhult

Betyder "Smuts sjö, skogsdunge" = skogsdungen vid Smutssjön. Tolsjöhult tillhörde de 21 gårdar som Erik XIV:s dotter Constantia fick i förläning. Gården återtog till kronan av Karl XI omkring 1685. Var utgård till Fräckestad säteri.

Hagalund

Torp till Tolsjöhult.

Rester av huset fanns kvar 1912.

Göranstorp

Torp till Tolsjöhult, låg vid Undens strand.

Mon

Torp till Tolsjöhult.

Betyder "Barrskog på sandmark".

Den siste som bodde här var August Kron.

Siste brukare var August och Anna och Sofia Nilsson Kron.

Bjursjön = Bäversjön

En dubbel stockbåt är funnen i sjön. Den finns nu vid sågen i Gullebolet.

Bäver finns i sjön.

Linbasta

Ligger på samfälld mark.

Backstuga på 1880 års karta.

Lofalla

Betyder ”Loge på svedjefall”. Känt sedan 1681, taxerat som 1/8 mantal kronohemman.

I 1685 års reduktionsjordebok (Karl XI:s reduktion) omtalas Olof i Loofalla.

Bebos då förmodligen av två obor. Lofalla tillhör en grupp kronohemman som benämns:

”Diverse beklädningshemman under infanteriet och överste välborne herr Gustav Hårds regemente. Arrendet användes således till inköp av soldatuniformer. Det ålåg bönderna att hålla soldater och torp.

I 1697 års jordebok är det taxerat till 1/8 mantal kronohemman. Det bebos av två åbor.

Arrendet gick till Kungliga Majjitts jägeristat = Statens skogsförvaltning. Lofalla friköptes från Kronan av Justitierådet Frans Adolf Alexandersson. Laga skifte genomfördes 1867. I 1880 års beskrivning till ekonomiska kartan upptas förutom gårdarna två backstugor eller torp, Hagastugan och Nybygget. Bolins manbyggnad är från 1870-talet. Ladugården från 1880-talet. 1895 bodde det i byn 23 personer i tre gårdar och två backstugor.

Åborätt = ärftlig, till tiden obegränsad besittningsrätt till jord, vanligen kronojord med rätt att förköpa fastigheten.

Mantal = gammalt mått på en jordegendoms skatteförmåga, även för ett hemmans andel i en by.

Hemman = jordbruksegendom som är satt i mantal.

En händelse från 1683

Lantmäteribiträdet Krister Hjerpe och Tolsjöhultsbonden Brynthe, var ute och fiskade med ljuster och med törelld i brandjärnet. Brynthe fick se en väldig ål, som han hugger ljustret i. Då välte båten. Brynthe släpar iland Hjerpe och bär honom på ryggen till Tolsjöhult. I två dagar låg Hjerpe till sängs och spottade blod. Han flyttades till Constantia Strähle på Fräckestad. Under hela natten skällde hunden. Ett vitt skägg, långt som en nagel växte ut på den 19-åriga ynglingen.

Han såg ut som en 60-årig gubbe, när pastorn anlände på morgonen med nattvarden. Brynthe klippte av skägget. Hjerpe tillfrisknade.

Fyra år senare fick han riktigt skägg.

En redogörelse av händelsen finns i Stiftsbiblioteket Skara skriven av borgmästare Jon Vallin i Mariestad.

Lofalla (Slätterna)

Den övre gården.

Har en rik flora av alm, lönn, lind, ask, tibast, stor blåklocka.

Vädersåg

Samfälld mark som nu upphört.

Sågen borta 1910.

Jaens fall

Huset låg ovanför Fåfångans ladugård och fanns på 1860-70-talen.

Fåfången

Det var ett hus i två våningar. De sista som bodde där var Jenny och Kurt Johansson. Det var Jennys föräldrahem. Alla hennes syskon flyttade till Amerika.

Fåfängebacken

Här körde hästslädar i vält efter julottan.

Hag(a)stugan

Var en backstuga som låg nedanför Fåfängebacken.

Ullas stuga

Var en backstuga på Fåfånga mark benämnd Nybygget.

Djupviken

Hemmanet har troligen avsöndrats från en av Lindbergagårdarna 1822.

Unden

Sjön har en yta av nära en kvadratmil. Dess största längd är 17 km och största djupet 104 m. Hälften av vattentillförseln kommer genom källor. Undenäs avflöde sker genom två vattendrag Edsån och Lumman.

Betydande flottning av timmer och massaved har skett på sjön ända till slutet av 1930-talet. Unden är vattenmagasin för sjön Viken och Göta kanal. Undens vatten rinner både till Östersjön och Västerhavet.

En backstuga

Fanns vid 1800-talets förra hälft, sydväst om vägskalet Djupviken, Skagen, Gullebolet.

Hurres

Här bodde Hurres Märta.

Hon brände brännvin och höll krog. Huset är flyttat till Skräddarstan.

Till Hurres hörde två små åkerlappar, får var de enda husdjuren.

Hurrabäcken

Gräns för byarna Skagen, Lindberga, Gullebolet och Lindberga.

Kvarnstugan

Den låg på Skagens samfällda mark och var torp till fyra gårdar i Skagen.

Här bodde skomakaren Glutten och hans Maja. Han gjorde dagsverk på gårdarna.

Almestorp

Torp på Gullebolets mark som fanns med på 1860 års karta. Här bodde Lars-Petter och hans Stina med fyra barn.

Lars Petter var en familjetyrann. När han var ute på arbete låste han ibland in maten för de hemmavarande.

Då Lars Petter blev ensam flyttade han till en stuga mellan Djupviken och Lindhult.

Kvarnen

Var en så kallad skvaltkvarn som hörde till Gullebolet. Kvarnen låg mitt emellan Skagen och Gullebolets kyrkvägar. En fördämning fanns vid Skagavägens bro. Bottenstocken togs bort då den nya bron byggdes för ett par år sedan. En av kvarnstenarna finns i Gullebolet.

Pinneliderna

Pinne = dålig skog

”Gud hjälpe oss för Pinneliderna över åsa där slänger det”.

Odens jakt

Richard Skagfors i Skagen berättar 1930 i Karlsborgs tidningen om två upplevelser med Odens jakt från 1890 och 1905.

Den första tilldrog sig vid sjön Svältingen där Oden och hans följe drog fram. Den andra jakten gick från Lofalla över Djupviken och följde Skaga kyrkväg.

Skagfors skriver: ” Oden han röt så det dånade i skogen. Den ene av hans båda hundar skällde med grovt skall, den andre med ett fint skall.

Jakten gick ända till Pinneliden och sedan ut över Unden. Vid Hurrabäcken var Oden alldeles vid vagnen och röt

Valsjömon och timret användes till nybygget.

Lenas källa

Den ligger 150 m åt NO.

Viktors

Källaren återstår. Här bodde ”spelman Viktor”. Han koppade sig (slog åder) med en nyslipad rakkniv, så att han förblödde.

Lindbergslid

Kallas också ”Sörbygget”. Det är den yngsta byn av de som är belägna inom Skaga rote. Den omnämns första gången i jordeboken för år 1755, och kallas då Lindbergsliden. Gården benämns då kronohemman och utgör 1/8 mantal. Första delen av namnet är genitivform av gårdsnamnet Lindberga.

Slutleden ”lid” är lika med ”sluttning”. Första delen av binamnet Sörbygget är dialektalt, sör = söder.

Gården ligger söder om den angränsande gården (byn) Lindberga.

Vid sekelskiftet fanns det omkring 13 hushåll i byn.

Nu finns här ingen bofast, alla hus är fritidsbostäder utom ett.

Under 1700-talet ökar befolkningmängden kraftigt vilket medför att gårdarna undan för undan delas upp mellan böndernas barn.

Alla levde av vad jordbruket gav. Den första skiftesreformen blev nödvändig att genomföra.

Den kallades storskiftesreformen och började genomföras 1772.

Förordningen om laga skifte kom 1827.

I den stadgas att åkerjorden fick bestå av upp till tre lotter per gård. Lindbergslid är den första byn i Skaga rote som genomförde laga skifte. Det skedde 1858.

Skaga skiftades sist av byarna i roten år 1871-77.

År 1880 upprättades en ekonomisk karta med beskrivning.

Enligt denna fanns i Lindbergslid förutom de i mantal satta gårdarna, sex torp (backstugor),

Brukningsdelarna var i regel ganska små. Flertalet gårdsägare var också hantverkare.

Torparna, backstugusittarna gjorde ofta dagsverken hos bönderna eller arbetade vid Edets såg eller Sättra fabriker.

Ägaren till den gård vi först kommer till var smed. Han har gjort grindarna till Udenäs kyrkogård. Ägarna till gård "två och tre" var snickare.

En byggde missionshus och affär i Lindhult.

En byggde Evert Samuelssons hus. I den fjärde gården bodde skomakare Anders Petter Strand. Han var även biodlare. Han hade god sångröst och ledde söndagsskolan. Han drog även ut tänder.

Källarfallet

Var en backstuga som nu är borta.

Bygget

Är den största gården. Här har bott två bröder Ulriksson med fam i samma hus. Det var "Kala änne" och "Pettera änne". Bröderna höll noga reda på sina tillhörigheter på gården. Karl var också söndagsskollärare.

Hagalund "Stenmans"

Här har bl a bott en familj Stenman. Två av sönerna flyttade till USA, där de gjorde en del uppfinningar.

Låsa-stuga

Det var en backstuga. Här bodde en gång en dam som kallades för "Låsa-Stina".

Beskrifning över Udenäs pastorat

I den skriver prosten Fredrik Ådahl 1786 att hela trakten omkring Skagen bestått av sju helgårdar. Att man kan se tydliga tecken efter åkrar i skogarna. Husruiner finns i Gullebolet och Skagen. Inflyttade finnar hade ånyo börjat odla upp marken.

Ängåsen

En av dem som bott här hette Johan Strand. Han arbetade på pappersmassefabriken vid Sättra.

"Skräddars"

låg på den mark, som ägdes av en av gårdarna i Hultet.

Stranda

Endast några gamla fruktträd återstår.

Långåsen (Långfallan)

Det var ett dagsverkstorp till en gård i Lindberga by.

Sista brukare var Erik och Sara Eriksson. Här bodde tidigare Johan och Hanna. Hon bar posten 2 ggr i veckan mellan Lindhult och Udenäs. Hanna flyttade sedan till Åtkärr.

"Skräckes"

Här bodde skomakare Skräck med sin familj.

Falla

Gården flyttades hit då Lindhults by skiftades. Den revs 1960.

Nyfallet

Det var torp till två av gårdarna i Lindhult. Det revs och flyttades till Töreboda omkring 1912. Här har funnits en äldre byggnad, en jordkula.

Lindåsen

Här har varit affär och mejeri. Äffärer har det även varit i Bolltorp, Skräddarstan, Råsa och Lindhult.

Lindhult

Byn ligger på en isälvsås = drumlin (självdrenerande mark).

Första delen av namnet är trädnamnet ”lind”. Andra delen är fornsvenskans holt, som betyder skog eller skogsdunge (lindeskog).

Byn är känd från 1617 i samband med skatten till Älvsborgs lösen. Den benämns då kronotomten Lijnhullt. Senare kallas den Lindehult.

Från 1632 disponeras arrendet av militärväsendet, det benämns då hästehemman.

1664 doneras det till kungliga rådet, landshövdingen och hovrättsrådet Tord Bonde på Tordsberg (Fimmerstad) i Fägre. I samband med Karl XI:s reduktion dras Lindhult åter in till kronan. Det blir då augementhemman under livregementet och ryttmästaren herr Erich Salfälls kompani.

Augementhemman = arrendet från detta kronohemman utgjorde bidrag till en hemmansägare som åtagit sig att till kavalleriet upprätta och underhålla häst och kor.

1697 har Lindhult ökat i storlek till ½ kronohemman och bebos av två åbor. Åbor = kronogårdsarrendator med ärftlig besittningsrätt.

Endast två av arrendatorerna från 1600-talet är kända till namnet. Den första är Klemmeth och den andre är Nils Töresson och hans maka Elin.

Kronan säljer sedan gårdarna till skattehemman (självägande bönder). På 1700-talet fanns på hemmanet Lindhult en man, som skjutit 32 björnar. Han avled 1765. Han omnämns i domböckerna i samband med utbetalning av skottpengar.

Storskiftet genomfördes 1861.

Inget enskifte har förekommit.

Vid laga skiftet 1861 av inägorna bestod byn sannolikt av 8 gårdar. De låg väl samlade. Det fanns några torp och självägda småställen och backstugor.

Vid kyrkostämman 1884 antogs en plan för kyrkobyggnande inom Udenäs församling. Först skulle den gamla moderkyrkan ersättas av en ny, rymlig i sten.

Sen skulle Bocksjö kyrka byggas. Efter sju år skulle kyrkan i Forsvik byggas. Den fjärde kyrkan skulle byggas efter 14 år i Lindhult – senast 1898.

Skaga stavkyrka byggdes 1960.

I början av 1930-talet bodde 15 familjer (ca 50 personer) i Lindhult.

Lindhult 1:25 (Lindbergs)

Gårdens ägare var även postbefordrare mellan Lindhult och Udenäs. Gården lär ha blivit avglömd vid laga skiftet 1861, varför man i efterhand fick ta en bit från var och en av de övriga gårdarna.

Lindhult 1:42

Den gården ägs av Ragnar och Marianne Enocksson. De utgör 6:e och 7:e generation ägare av den gården.

På den gården står den enda linden i Lindhult.

Lindhult 1:48

Den gården ägs av Evert Samuelsson. Han utgör 6:e generationen ägare av den gården.

"Den första skolundervisningen"

i denna roten hölls i gårdarna av "ambulerande skolläraren" Karl Magnus Settergren. Han var född i Kleven Sätra 1815, dog 1900. Han hade som barn gått i Christine skola i Sätra. Han betecknades som vanför. En tid var han dräng i Skagen. Han anlätades för allehanda skrivgöromål.

Då Lindhults första skolor byggdes omkring 1860, blev han dess förste skolmästare. I ett och samma rum undervisades 100 barn. Skolorbyggnaden låg något norr om den nuvarande. Den innehöll även en kammare för skolmästaren.

År 1881 uppfördes den nya skolorbyggnaden. Den upphörde att vara skola 1959.

År 1897 inrättades en särskild

Vid Lilla Valsjön

Låg två små ställen Sjöfallet och Klintås. Predikanten Hedlund har förbannat gräset på en fläck utanför köksdörren i Klintås.

Valsjömon

"Forsmans". Här bodde familjen Lindqvist. Hustrun Rosina som var religiös anordnade "stugmöten" i hemmet.

Kopparslagare Lagerkvist (född 1859?) flyttade hit från Berghagen. Han hade gjort en anordning? På sin postlåda, så att postbäraren kunde dra till sig lådan med piskan. Då han släppte... gick den tillbaka och lådan vände sig mot huset. Lagerkvist som gick på kryckor hade mist ett ben vid en spårvagnsolycka i USA.

På nyårsafton 1875 skulle en 9 års pojke gå från Bolltorp och till sin mormor i Valsjömon. Han gick vilse och frös ihjäl i skogen.

Då huvudbyggnaden på Lindberga 1:4 (?) hade brunnit 1927 revs huset på Valsjömon och timret användes till nybygget.

Lenas källa

Ligger 150 m åt NO.

Viktors

Källaren återstår. Här bodde "Spelmans Viktor". Han koppade sig (slog åder) med en nyslipad rakkniv, så att han förblödde.

Lindberglid

Eller som också kallas Sörbygget är den yngsta byn av som är belägna i Skaga rote.

Den omnämns första gången i jordeboken för år 1755 och kallas då Lindbergliden. Gården benämns då kronohemman och utgör 1/8 mantal. Första delen av namnet är genitivform av gårdsnamnet Lindberga. Slutleden "lid" är lika med "sluttnings".

Första delen av binamnet Sörbygget är dialektalt sör lika med söder.

Gården ligger söder om den angränsande gården (byn) Lindberga. I jordeboken 1795 benämns gården Lindberglidan.

Vid sekelskiftet fanns det omkring 13 hushåll i byn.

Nu finns här ingen bofast, alla hus är fritidsbostäder.

Under 1700-talet ökar befolkningens mängden kraftigt vilket medför att gårdarna undan för undan delas upp mellan böndernas barn. Alla levde av vad jordbruket gav. Den första skiftesreformen blev nödvändig att genomföra, den kallades storskiftesreformen och började genomföras 1772.

Förordningen om laga skifte kom 1827. I den stadgades att åkerjorden får bestå av upp till tre lotter per gård.

Lindbergslid är den första byn i Skaga rote som genomgår laga skifte. Det skedde 1858. Skagen skiftades sist av byarna i roten, år 1871-77.

År 1880 upprättades en ekonomisk karta med beskrivning.

Enligt denna fanns i Lindbergslid förutom de i mantal satta gårdarna, sex torp eller backstugor. I byns södra del ligger 4 av gårdarna tätt samlade.

Brukningsdelarna var i regel ganska små varför flertalet av gårdsägarna även hade något hantverk. De som bebodde torp eller backstuga gjorde ofta dagsverk hos bönderna eller arbetade vid Edets såg eller Sättra fabriker.

Ägaren till den gård vi först kommer till var smed. Han har gjort grindarna till Udenäs kyrkogård. Ägarna till gård "två och tre" var snickare.

En byggde missionshus och affär i Lindhult.

En byggde Evert Samuelssons hus. I den fjärde gården bodde skomakare Anders Petter Strand. Han var även biodlare. Han hade god sångröst och ledde söndagsskolan. Han drog även ut tänder.

Källarfallet "Busken"

Var en backstuga som nu är borta.

Bygget

Är den största gården. Här har två bröder Ulriksson med bott i samma hus. Det var "Kala änne" och "Pettera änne". Bröderna höll noga reda på sina tillhörigheter och rättigheter på gården. Karl var också söndagsskollärare.

Hagalund "Stenmans"

Här har bl a bott en familj Stenman. Två av sönerna flyttade till USA, där de gjorde en del uppfinningar.

Låsa-stuga

Det var en backstuga. Här bodde en gång en dam som kallades för "Låsa-Stina".

Beskrifning över Udenäs pastorat

I den skriver prosten Fredrik Ådahl 1786 att hela trakten omkring Skagen (före digerdöden) bestått av sju helgårdar. Det syns tydliga tecken efter åkrar i skogarna. Husruiner finns i Gullebolet och Skagen och inflyttade finnar hade ånyo börjat odla upp marken.

Ängåsen

En av dem som bott här hette Johan Strand. Han arbetade på pappersmassefabriken vid Sättra.

"Skräddars"

Det stället låg på mark, som ägdes av en av gårdarna i Hultet.

Stranda

Här återstår endast några gamla fruktträd.

Långåsen (Långfallan)

Det var ett dagsverkstorp till en gård i Lindberga by.

Sista brukare var Erik och Sara Eriksson. Här bodde tidigare Johan och Hanna. Hon bar posten 2 ggr/vecka mellan Lindhult och Udenäs. Hanna flyttade sedan till Åtkärr.

”Skräckes”

Här bodde skomakare Skräck med sin familj.

Falla

Gården flyttades hit då Lindhults by skiftades. Den revs 1960.

Nyfallet

Det var torp till två av gårdarna i Lindhult. Det revs och flyttades till Töreboda omkring 1912. Här har funnits en äldre byggnad, en jordkula.

Lindåsen

Här har varit affär och mejeri. Äffärer har det även varit i Bolltorp, Skräddarstan, Råsa och Lindhult samt Bastes.

Lindhult

Byn ligger på en isälvsås = drumlin (självdrenerande mark).

Första delen av namnet är trädnamnet ”lind”. Andra delen är fornsvenskans holt, som betyder skog eller skogsdunge (lindeskog). Byn är känd från 1617 i samband med skatten till Älvsborgs lösen. Från 1632 disponerades arrendet av militärväsendet, det benämndes då hästehemman.

1664 donerades det till kungliga rådet Tord Bonde på Fimmerstad i Fägre. I samband med Karl XI:s reduktion dras Lindhult åter in till kronan. 1697 har Lindhult ökat i storlek till ½ kronohemman och bebos av två åbor. Endast två av arrendatorerna från 1600-talet är kända till namnet. Först är Klemmeth och den andre är Nils Töresson och hans maka Elin.

Kronan säljer sedan gårdarna till skattehemman (självägande bönder). På 1700-talet fanns på hemmanet Lindhult en man, som skjutit 32 björnar.

Storskiftet genomfördes 1861.

Inget enskifte har förekommit.

Vid laga skiftet 1861 av inägorna bestod byn av 8 gårdar. De låg väl samlade. Det fanns några torp och självägda småstugor.

Vid kyrkostämman 1884 antogs en plan för kyrkobyggande inom Udenäs församling. Först skulle den gamla moderkyrkan ersättas av en ny i sten.

Sen skulle Bocksjö kyrka byggas. Efter sju år skulle kyrkan i Forsvik byggas. Den fjärde kyrkan skulle byggas efter 14 år i Lindhult – senare 1898.

Skaga stavkyrka återuppbyggdes 1960.

I början av 1930-talet bodde 15 familjer (ca 50 personer) i Lindhult.

Lindhult 1:25 (Lindbergs)

Gårdens ägare var även postbefordrare mellan Lindhult och Udenäs. Gården lär ha blivit avglömd vid laga skiftet 1861, varför man i efterhand fick ta en bit från var och en av de övriga gårdarna.

Lindhult 1:42

Den gården ägs av Ragnar och Marianne Enocksson. De utgör 6:e och 7:e generation ägare av den gården.

På den gården står den enda linden i Lindhult.

Lindhult 1:48

Den gården ägs av Evert Samuelsson. Han utgör 6:e generationen ägare av den gården.

En strandlinje (högsta marina gränsen) syns tydligt vid Hallerud. En annan strandlinje går från Valsjön längs vägen till Lofalla. I Yoldiahavets strandlinje har avlagrats grus och sand. Här finns ofta rödjord och myrmalm.

Vid denna tid kom de första människorna hit. De paddlade mellan öarna i sina primitiva skinn- eller stockkanoter. De var fiskare eller jägare. Först under järnåldern började människorna bli bofasta här. Landhöjningen fortsatte och Unden blev en insjö. Det bestod av hornsimpa, röding och nors som finns i Unden är en kvarleva sen den tid sjön var en del av Yoldiahavet.

Högsta marina gränsen ligger 4 m över Valsjöarnas vattenyta.

Vid **Lilla Valsjön** låg två små ställen **Sjöfallet** och **Klintås**. Båda var torp. Vid Klintås har hittats en mycket välgjord flintdolk.

Predikan Hedlund i Nylandsdal harr "förbannat" gräset på en fläck utanför köksdörren.

Bergen i Lindberga består huvudsakligen av grönsten (=amfibolit), vilket ger upphov till en rik växtlighet, såsom tibast, trolldruva, olvon, stinknäva, skogsvicker, stor blåklocka bl a. På bergets norra del finns en liten gruva. Grönstenen användes förr som mursten till spisar och rökgångar.

Lilla Valsjöns utlopp

Vid bron lär ha legat en vattensåg.

En ångsåg fanns här.

Ån rinner förbi Tolsjöhult till Lilla Karssjön, Lillesjön, Stora Karssjön och ut i Lumman, ett av Undens båda utlopp.

Tolsjö, Tolsjöhult

Betyder "Smuts sjö, skogsdunge" = skogsdungen vid Smutssjön. Tolsjöhult tillhörde de 21 gårdar som Erik XIV:s dotter Constantia fick i förläning. Gården återtog till kronan av Karl XI omkring 1685. Var utgård till Fräckestad säteri.

Hagalund

Torp till Tolsjöhult.

Rester av huset fanns kvar 1912.

Göranstorp

Torp till Tolsjöhult, låg vid Undens strand.

Mon

Torp till Tolsjöhult.

Betyder "Barrskog på sandmark".

Den siste som bodde här var August Kron.

Siste brukare var August och Anna och Sofia Nilsson Kron.

Bjursjön = Bäversjön

En dubbel stockbåt är funnen i sjön. Den finns nu vid sågen i Gullebolet.

Bäver finns i sjön.

Linbasta

Ligger på samfälld mark.

Backstuga på 1880 års karta.

Lofalla

Betyder ”Loge på svedjefall”. Känt sedan 1681, taxerat som 1/8 mantal kronohemman.

I 1685 års reduktionsjordebok (Karl XI:s reduktion) omtalas Olof i Loofalla.

Bebos då förmodligen av två åbor. Lofalla tillhör en grupp kronohemman som benämns:

”Diverse beklädningshemman under infanteriet och överste välborne herr Gustav Hårds regemente”. Arrendet användes således till inköp av soldatuniformer. Det ålåg bönderna att hålla soldater och torp.

I 1697 års jordebok är det taxerat till 1/8 mantal kronohemman. Lofalla friköptes från Kronan av Justitierådet Frans Adolf Alexandersson. Laga skifte genomfördes 1867. År 1880 upptas i beskrivning till ekonomiska kartan förutom gårdarna två backstugor Hagastugan och Nybygget. 1895 bodde det i byn 23 personer i tre gårdar och två backstugor.

Åborätt = ärftlig, till tiden obegränsad besittningsrätt till jord, vanligen kronojord med rätt att friköpa fastigheten.

Mantal = gammalt mått på en jordegendom, skatteförmåga, även för ett hemmans andel i en by.

Hemman = jordbruksegendom som är satt i mantal.

Lofalla (Slätterna)

Den övre gården.

Här är en rik flora av alm, lönn, lind, ask, tibast och stor blåklocka.

Vädersåg

Samfälld mark som nu upphört.

Sågen borta 1910.

Ullas stuga

På ekonomiska kartbladet omkr 1880 benämnt Nybygget. Huset låg från början i östra delen av Djupvikens trädgård. I huset bodde August, han arbetade i Karlsborg, dit han gick på söndagskvällarna och hade mat med sig för hela veckan. Han flyttade huset till Skaga kyrkväg under 1800-talets senare hälft. Efter honom bodde moster Ulla i stugan. Hon vävde åt folk, hon hade tjänat hos komminister Adolf Ågren i Vång, Udenäs, vilken dog 1880. Ulla dog 1915. Se bild i Västgötabygden 1980 nr 1. Granhäcken växte upp till massavedsträd, Karl Eriksson i Gullebolet avverkade den.

Jaens fall

Låg ovanför Fåfångans ladugård i björskogen. Barnen var skolkamrater med Gunhild i Djupvikens far. Till skolmat hade de med sig en bleckkruka vattvälling. Huset fanns på 1860-70talet.

Fåfången

Det var ett hus med två hela våningar. De sista som bodde här var Jenny och Kurt Johansson. De flyttade omkring 1942.

Hag(a)stugan

Den låg mellan grusgropen och berget, nedanför Fåfängsbacken.

Djupviken. Lindberga 1:6

Hemmanet har troligen avsöndrats från en av Lindbergagårdarna 1822, då förmodligen det gamla huset uppfördes. Det var beläget 200 m åt sydväst från den nuvarande byggnaden, vilken uppfördes omkring 1870.

En stuga låg öster om nuvarande huset, vilken flyttades ut till Skaga kyrkväg, Ullas stuga. Tjärgrav vid Djupviken.

Unden

Sjön har en yta av nära en kvadratmil. Dess största längd är 17 km. Det största djupet är 104 m. Medeldjupet är 35 meter. Hälften av vattentillförseln kommer genom källor. Avflödet sker genom två vattendrag Edsån och Lummán.

På grund av svavelnedsläpp försurades vattnet så att det på hösten 1977 uppmättes så låga pH-värden (=vätejonmängd) som 5,9 medan sjöns tillflöden hade så låga värden som 4,5 – 5,5. Rödingrommen kläcktes ej längre och norsen var helt borta. Riksdagen beviljade fiskeristyrelsen 2,5 miljoner kronor för att rädda sjön. Världens största sjöräddningsprojekt hade börjat. I november 1977 inköptes 8000 ton kalk och samtliga bäckar och många småsjöar runt Unden kalkades. Detta pågick hela 1978 och även delvis 1979. Våren 1980 var vattnets pH-värde 6,4, vissa tillflöden ligger över ett pH på 7. Sommaren 1980 kalkades rödingens lekplatser i sjön med 300 ton kalkstenskross. Någon ytterligare kalkning skall ej längre behövas de närmaste 10 åren. Några bäckar som ej kalkats har idag ett så lågt pH-värde som 4,3, de är totalt livlösa. Omkring 1981 kommer en laxtrappa att anläggas i sjöns norra del och lax kommer att inplanteras.

En backstuga fanns vid 1800-talets förra hälft sydväst om vägskalet Djupviken, Skagen, Gullebolet.

Skagfors berättar i Hova-Älgåråsboken en sägen om Odins jakt som drog fram från Djupviken, Gullebovik, Hurrabäcken och Pinnareliderna.

Hurrabäcken. Svältingen har avlopp åt både norr och söder.

Kvarnen var en så kallad skvaltkvarn, den hörde till Gullebolet.

Den låg mitt emellan Gullebolets och Skagens kyrkväg. En fördämning fanns vid den senare vägen, där ännu bottenstocken ligger kvar. En av kvarnstenarna finns i Gullebolet.

Bergarten består av gnejs, övervägande grå (Unden-gnejs).

Almestorp ("Alma")

Torp till Backen i Gullebolet. Här bodde Lars-Petter med hustru och fyra barn. Han var en familjetyrann som ibland låste in maten för de hemmavarande, då han var ute på arbete. Då Lars-Petter blev ensam flyttade han till en stuga vid skolvägen (Lindberga). Huset ruttnade ner.

Tjärgravsslätten

Här är en tjärgrav. Kolhuset är en ängslada, den har stått vid Nyhemmanet. Den är timrad av asptimmer.

Bergart

Berget vid Lindesbergs (Gullans) är Unden-gnejs med fältspatögon (fältspat används vid porslinsstillverkning). Berget har parallellstruktur med brant stupning samt räfflor från istiden i nordnordvästlig riktning.

Gullebovik

Där finns myrmalm och rödjord.

Gullebolet

Första leden av namnet kommer av fornsvenska mansnamnet Gulle, andra leden bol är ett äldre ord för gård eller hemman. Den välkände amatörforskaren Mac Key anser att ortnamn på Gull härrör sig från ett släktnamn. En koncentration av ortnamn på Gull sträcker sig från Bohuslän, genom södra Dalsland, Kålland, Husabytrakten och upp till Klyftamon. Han anser att klanen Gull flyttat upp i landet. Längs denna väg. Har de sedan möjligen spritts vidare hit till bl a Gullebolet? På samma sätt har klanen Ti utvandrat från Danmark genom Skåne, Halland, Falbygen och längs ån Tidan till Tiveden. Från den första befolkningen har påträffats två stenyxor. En hittade Arne Eriksson under golvet i sitt hus. En annan stenyxa, skafthålsyxa, har påträffats vid bäcken som rinner ut i Äspeviken. En tredje hittades nyligen vid Nyhemmanet. En dubbel stockeka från Bjursjön finns bevarad i Gullebolet. Vid Gullebolet finns det gott om rödjord och myrmalm som innehåller en hög procent järnhydroxid, vilket är en förening av järn, syre och väte. Innan rödjorden eller myrmalmen kunde smältas i ugnar fick den rostas (=upphettas). Detta skedde i gropar i marken. Vid rostning av malm sker utdrivning av vätet. Efter rostningen blir i en del fall järnoxiden starkt magnetisk, dvs om järnet i molekylerna är trevärdiga, om de är tvåvärdiga blir järnoxiden ej magnetisk. I järnugnarna varvades malm och träkol, en bälg anslöts för att öka draget och därmed värmen, vilken var omkring 1200 grader. Järnet rann åt ett håll och slaggen åt ett annat. Slaggen från den äldre järnframställningen innehåller omkring 50 procent järn. Nära Undens strand finns en slagghög med 5 m diameter. (Vid Björkulla i Älgårå finns det drygt 10-talet slagghögar). En järnugn finns vid Haviken.

Gullebolet omnämns i bevarad skrift första gången i joreboken för år 1610. Gården utgör då ¼ mantal kronohemman. (Vid denna tid indrogs Skagen till Kronan från att tidigare varit kyrkoegendom. Troligen sker samma sak med Gullebolet.) Kronan äger vid denna tid största delen av Udenäs. Enligt Gustav Vasas beslut fick endast de enskilda personer som odiskutabelt kunde styrka sin äganderätt behålla sina gårdar. Ett flertal hemman var indragna till kronan från överflödigt kyrklig egendom. Sådana gårdsägare som inte under tre år kunde erlægga sina skatter miste gården till kronan, såvida ingen närstående släkting kunde eller ville inlösa den. Den nya tidens början medförde ju en radikal förändring i kyrkans och klostrens maktställning och när Västeråsriksdagens beslut om kyrklig egendom skulle förverkligas, var det ju i första hand frälsemännen, som bärgade hem vinsten. Så blev det även i Udenäs, där bondebygden genom dessa åtgärder snart kom att förvadnlas till nära nog ren adelsbygd. Extra skattelängder i och för inlösen av Älvsborgs fästning upprättades mellan år 1613-1619. I mantalslängden för Udenäs gell av år 1617 omnämns Pauel som boende i Gullebo, som det då hette. Han omtalas även 1618 då han svarar för ett jonelag. I restuppbörden för 1620, 5:e terminen får vi reda på att "Påuell i Gullebolett" resterar med 6 marker.

Den 7 februari 1625 utfärdar Gustav II Adolf ett brev utvisande att finnen Påvel upptog Gullebolet. Han skulle det behålla och bruka för sig och sina barn, så länge han kunde det göra rätt för.

Ur tingsprotokoll för år 1627.

Nils Fogdekar (?) kom radane. Mötte Larses son i Gullebolet, som skulle till kvarnen och hade en säk under sig på hästen. Fogekar frågade var pojken var hemma. Han svarade inte.

Fogdekar slog honom med ridspöet över ansiktet, så att blånad uppstod. Fogdekar får för detta böta 6 daler.

1637. Päder i Hallerud är misstänkt för att ett sto tillhörande Clemens och Puders i Gullebolet blivit skadat av en yxa i sidan så att det dött. Peder i Hallerud avger tremannaed.

Lindberga

Bergart

Skaga rote ligger på gränsen mellan ett par omfattande granit- och gnejsområden. Västergötland består av gnejs, östra Götaland samt södra Svealand består av granit. Gränsen går via Blekinge, Jönköping, Skaga rote, Kristinehamn och Klarälvsdalen. Mellan dessa bergarter uppträder intressanta inslag av andra mineraler. Bergen här vid Lindberga består huvudsakligen av amfibolit och diorit, denna bergart går som ett långt band från Havsmon och till Älgårskyrka. På sina ställen kan denna bergart innehålla något litet kalk, vilket ger rikligare växtlighet som t ex på sydöstra delen av Lindberga klint. Där växer tibast, trolldruva, olvon, stinknäva och skogsvicker. Här och var skjuter det ur berggrunden upp diabasstråk (samma bergart som ligger överst på Västgötabergen). På norra delen av berget finns en liten gruva och rester av en smedja. Möjligen var det silverhaltig blyglans man sökte. Här i Lindberga har man funnit spår efter stenåldersbefolkning i form av en vacker och välbevarad flintdolk.

Lindberga omskrivs första gången i jordeboken för år 1621, det utgjorde då en kronotomt. Namnet skrivs då Lindbergia. Första leden är trädnamnet lind och slutleden är en gammal pluralform för berg. I mantalslängden för 1628 omtalas Anners i Linberg. År 1639 döms Kirstin till döden för äktenskapsbrott med Herr Anders i Skagen. I jordeboken för 1659 omnämns Bengt i Lindbergia, gården omfattar då ¼ kronohemman och hör till infanteriet. År 1670 bor här en soldat och hans hustru Sigrin, och i Sörgården bor Börgie. År 1672 stäms Erik i Edet för att han huggit svedjefall på Lindberga skog. Det var även bråk om en råghässja. I Karl XI:s reduktionsjordebok 1685 utgör Lindberga ¼ kronohemman och benämns "Beklädningshemman under infanteriet och överste Hårdz Regemente". I jordeboken för år 1697 anges gården som ¼ kronohemman som disponeras av militären och det bebos av två åbor. Det anges även att gården före reduktionen varit donerad till landshövdingen Tord Bonde, vilket även Skagen varit. År 1815 beslagtogs Lindbergas brännvinsredskap och såldes på auktion vid tinget. Lindberga by genomgick laga skifte 1862-1864. Omkring 1880 fanns det byn, förutom gårdarna, åtta torp eller backstugor.

Vid Lindberga klint har man ända in i sen tid hört och sett Odins jakt. Det är Odin själv som nattetid jagar fram på sin stora svarta häst. Före honom springer två hundar, den ena har fint skall, den andra ett grovt skall.

På Klinten byggdes i början av 1930-talet ett utsiktstorn. Här fanns även en kaféörelse. Den gamla linden har i brösthöjd en omkrets av 4,5 m.

I Lindberga bodde på sin tid en hemmansägare som kallades "Karl-Ors-Frans". Han hade ett sjätte sinne, ty han kunde se fördolda saker, som ingen annan kunde se, bl a mötte han likfärder samt annat skokulta ting. Vid ett tillfälle mötte han en tomte i Pinne-Liderna. (Han bodde i det hus som Algot Eriksson sedan ägde).

Berghaga. Bebyggd till omkring 1915. 5-6 tunnland. Källare under huset. Pärön ympat på oxel. Algot Erikssons föräldrahem, de var de sista som bodde här. De hade kor som dragare. Före dem bodde här avskedade soldaten Hultman. Han var enögd. Ögat utstucket av den trollkunnige Stenbocken vid Bölet. Hultman flyttade till Habelsbolet och Eriksson hit, de bytte således.

Lars Petter. Låg vid skolvägen mellan Djupviken-Lindhult. Stugan var byggd i vinkel, ca 6 m lång.

Här bodde troligen tidigare Moa Karl vilken var smed. Han gjorde stocklås.

Här bodde Lars Petter sedan han blivit ensam. Tidigare bodde han i "Alma". Han arrenderade marken från Esters i Lindberga på 50 år. Han odlade upp jorden och hade en ko. Han bröt upp stubbar och brände till tjära vid Djupviken (Helge i Pjungsérud som då var pojke fick hjälpa honom, "gubben var argsint"). Han gjorde träsaker som han gav bort. Han var ett original som trodde på både trolldom och spöken. Han läste bibeln högt och citerade den på sitt mustiga sätt. Då han varit och handlat i Lindhults handel en höstdag 1918 gick han på kvällen vilse och frös ihjäl i skogen. Rop hördes till Lindhult.

Huset flyttades till Ålgårås, av timret byggdes ett bankhus.

Vägen förbi Lars Petters kallades skolvägen.

"Lotta i Berghagen"

Vulkan. Skogsvägen mellan Djupviken-Lindhult kallades skolvägen. Husgrunden är ca 7x6 meter. Lotta var sömmerska, sydde bl a skjortor för 25 öre styck. Hon stickade även strumpor. Hon var mycket krokryggig, kunde ej gå till affären. Hon hade 5 kr i månaden i fattighjälp. Hon fick hjälp av Lars-Petter med ved och vattenhämtning. Huset finns ej med på SGU-kartan 1915.

En smedja låg vid vägen.

Ullas stuga

På ekonomiska kartbladet omkr 1880 benämnt Nybygget. Huset låg från början i östra delen av Djupvikens trädgård. I huset bodde August, han arbetade i Karlsborg, dit han gick på söndagskvällarna och hade mat med sig för hela veckan. Han flyttade huset till Skaga kyrkväg under 1800-talets senare hälft. Efter honom bodde moster Ulla i stugan. Hon vävde åt folk, hon hade tjänat hos komminister Adolf Ågren i Vång, Udenäs, vilken dog 1880. Ulla dog 1915. Se bild i Västgötabygden 1980 nr 1. Granhäcken växte upp till massavedsträd, Karl Eriksson i Gullebolet avverkade den.

Jaens fall

Huset låg ovanför Fåfångans ladugård i björkskogen. Barnen var skolkamrater med Gunhild i Djupvikens far. Till skolmat hade de med sig en bleckkruka vattvälling, Huset fanns på 1860-70-talen.

Fåfången

Det var ett hus med två hela våningar. De sista som bodde här var Jenny och Kurt Johansson. De flyttade omkring 1942..

Hag(a)stugan

Den låg mellan grusgropen och berget, nedanför Fåfångsbacken.

Djupviken, Lindberga 1:6

Hemmanet har troligen avsöndrats från en av Lindbergagårdarna 1822, då förmodligen det gamla huset uppfördes. Det var beläget 200 m åt sydväst från den nuvarande byggnaden, vilken uppfördes omkring 1870.

En stuga låg öster om nuvarande huset, vilken flyttades ut till Skaga kyrkväg, Ullas stuga. Tjärgrav vid Djupviken.

Unden

Sjön har en yta av nära en kvadratmil. Dess största längd är 17 km. Det största djupet är 104 m. Medeldjupet är 35 m. Hälften av vattentillförseln kommer genom källor. Avflödet sker genom två vattendrag, Edsån och Lumman.

På grund av svavelnedsläpp försurades vattnet så att det på hösten 1977 uppmättes så låga pH-värden (=vätejonmängd) som 5,9 medan sjöns tillflöden hade så låga värden som 4,5 – 5,5. Rödingrommen kläcktes ej längre och norsen var helt borta. Riksdagen beviljade fiskeristyrelsen 2,5 miljoner kronor för att rädda sjön. Världens största sjöräddningsprojekt hade börjat. I november 1977 inköptes 8000 ton kalk och samtliga bäckar och många småsjöar runt Unden kalkades. Detta pågick hela 1978 och även delvis 1979. Våren 1980 var vattnets pH-värde 6,4, vissa tillflöden ligger över ett pH på 7. Sommaren 1980 kalkades rödingens lekplatser i sjön med 300 ton kalkstenskross. Någon ytterligare kalkning skall ej längre behövas de närmaste 10 åren. Några bäckar som ej kalkats har idag ett så lågt pH-värde som 4,3, de är totalt livlösa. Omkring 1981 kommer en laxtrappa att anläggas i sjöns norra del och lax kommer att inplanteras.

En backstuga

Fanns vid 1800-talets förra hälft, sydväst om vägskalet Djupviken, Skagen, Gullebolet. Skagfors berättar i Hova-Älgåråsboken en sägen om Odins jakt som drog fram från Djupviken, Gullebovik, Hurrebäcken och Pinnareliderna.

Hurabäcken

Svältingen har avlopp åt både norr och söder.

Kvarnen

Var en så kallad skvaltkvarn. Den hörde till Gullebolet.

Kvarnen låg mitt emellan Gullebolets och Skagens kyrkväg. En fördämning fanns vid den senare vägen, där ännu bottenstocken ligger kvar. En av kvarnstenarna finns i Gullebolet. Bergarten består av gnejs, övervägande grå (Unden-gnejs).

Almestorp

”Alma”. Torp till Backen i Gullebolet. Här bodde Lars-Petter med hustru och fyra barn.

Han var en familjetyrann, som ibland låste in maten för de hemmavarande, då han var ute på arbete.

Då Lars Petter blev ensam flyttade han till en stuga vid skolvägen (Lindberga). Huset ruttnade ner.